

INFÖRANDE AV VISSLBLÅSARFUNKTION INOM REGION VÄSTMANLAND

1. SAMMANFATTNING

En visselblåsare är en person som slår larm om oegentligheter, ofta på sin egen arbetsplats, främst till massmedia eller kontrollorgan vid upptäckt av oegentligheter hos till exempel myndighet, organisationer eller privata företag.

Nuvarande visselblåsarlag (lagen om särskilt skydd mot repressalier för arbetstagare som slår larm om allvariga missförhållanden) är från 2016 och innehåller bestämmelser om under vilka förutsättningar skydd ges vid visselblåsning.

I oktober 2019 antog Europeiska Rådet det så kallade visselblåsardirektivet. Direktivet skapar en minimistandard inom EU för att skydda den som slår larm om oegentligheter rörande t ex penningtvätt, offentlig upphandling, folkhälsa eller konsumentskydd. Medlemsstaterna ska implementera direktivet senast år 2021.

För svensk del tillsattes en utredning för att se över hur direktivet ska genomföras i svensk rätt. Utredningen fick namnet "*Utredningen om genomförande av visselblåsardirektivet*". Den 30 juni 2020 presenterade utredningen sitt betänkande "*Ökad trygghet för visselblåsare*" (SOU 2020:38) med förslag på ny lagstiftning. I betänkandet föreslås bland annat en helt ny lag som ska ersätta den nuvarande visselblåsarlag. Huvudsyftet med det nya lagförslaget är att det ska bli enklare, tryggare och säkrare att rapportera om oegentligheter och missförhållanden.

Ny lag, och förändringar i offentlighets- och sekretesslagen föreslås träda i kraft 17 december 2021. Lagen innebär bl a att offentliga arbetsgivare ska ha inrättat interna rapporteringskanaler senast 17 juni 2022.

Regionstyrelsen föreslås besluta om att uppdra till regiondirektören att utreda vilka åtgärder som behöver vidtas för att efterleva den nya visselblåsarlagen.

2. BAKGRUND

2.1. EU direktiv

Europaparlamentet och Europeiska unionens råd antog den 23 oktober 2019 direktiv (EU) 2019/1936 om skydd för personer som rapporterar om överträdelser av unionsrätten, visselblåsardirektivet.

Regeringen beslutade den 29 maj 2019 att ge en särskild utredare i uppdrag att föreslå hur visselblåsardirektivet ska genomföras i svensk rätt (direktiv 2019:24). Utredningen, som antog namnet "*Utredningen om genomförande av visselblåsardirektivet*", överlämnade i juni 2020 betänkandet "*Ökad trygghet för visselblåsare*" (SOU 2020:38).

Regeringen beslutade den april 2021 om lagrådsremissen "*Genomförande av visselblåsardirektivet*".

Enligt direktivet ska personer som rapporterar om misstänkta överträdelser skyddas mot repressalier av olika slag. Personkretsen som omfattas av skyddet är vid. Arbetstagare i både den offentliga och den privata sektorn omfattas och utöver dessa även egenföretagare, aktieägare, personer som ingår i ett företags förvaltnings-, lednings- eller tillsynsorgan, praktikanter och volontärer. Skyddet gäller både innan ett arbetsrelaterat sammanhang har uppstått och efter att det har avslutats.

Förutom de rapporterade personerna skyddas även personer som bistår den rapporterade personen vid rapporteringen, personer som har anknytning till den rapporterade personen och juridiska personer som den rapporterade personen äger, arbetar för eller på annat sätt har en arbetsrelaterad anknytning till.

2.2. Nuvarande visselblåsarlag

Den befintliga visselblåsarlagen (*lagen [2016:749] om särskilt skydd mot repressalier för arbetstagare som slår larm om allvarliga missförhållanden*) innehåller bestämmelser om under vilka förutsättningar skydd ges vid intern och extern visselblåsning. En arbetstagare har skydd mot repressalier om arbetstagaren slår larm till arbetsgivaren eller en representant för denne eller genom att använda sig av interna rutiner för rapportering av missförhållanden som gäller hos arbetsgivaren.

3. NY LAG

Propositionen 2020/21:193 föreslår en ny lag, som ska ersätta nuvarande visselblåsarlag, som ska träda i kraft 17 december 2021.

Det föreslås även ändringar i offentlighets- och sekretesslagen som innebär att sekretess ska gälla vid uppföljningen av rapporter om missförhållanden och i domstol vid tillämpningen av den nya lagen.

En visselblåsning är enligt den föreslagna nya visselblåsarlagen en rapportering om missförhållanden i ett arbetsrelaterat sammanhang. Det kan till exempel handla om en anställd som rapporterar om en situation hos sin arbetsgivare. Den som rapporterar måste dock inte vara anställd hos arbetsgivaren vid tiden för rapporteringen; även arbetssökande, före detta anställda, konsulter och praktikanter omfattas av lagen. Det som rapporteras ska utgöra missförhållanden som det finns ett allmänintresse av att de kommer fram. Lagen omfattar endast i undantagsfall missförhållanden som enbart påverkar den som rapporterar. Till exempel bör en konflikt mellan den rapporterade personen och en annan arbetstagare och/eller arbetsgivaren hanteras genom andra förfaranden än visselblåsning.

Några väsentliga delar i lagförslaget:

- Verksamheter med minst 50 arbetstagare ska bli skyldiga att införa interna kanaler för att rapportera missförhållanden.
- Den som slår larm ska kunna göra det internt, externt eller genom offentliggörande.
- Verksamheten ska införa säkra rapporteringskanaler som garanterar skydd av visselblåsares identitet. Det ska finnas oberoende och självständiga personer eller enheter som ska vara behöriga att på verksamhetsutövarens vägnar ta emot rapporter och ha kontakt med rapporterade personer samt lämna återkoppling. Det ska vara möjligt att rapportera skriftligt eller muntligt.

Datum

2021-08-06

- Kretsen av rapporterande personer och de som skyddas mot repressalier breddas (t.ex. medarbetare, leverantörer, inhyrda/uppdragstagare, praktikanter, styrelseledamöter).
- Skyddet mot repressalier breddas (skadestånd, ogiltigförklaring av uppsägning). Förbud mot att hindra eller försöka hindra rapportering, förbud mot repressalier och hot om repressalier. Rapportande personer ska inte, annat än i undantagsfall, kunna göras ansvarig för anskaffande av information
- Senast den 17 juni 2022 ska offentliga arbetsgivare ska ha inrättat interna rapporteringskanaler.

4. UPPDRAG

Regionen behöver vidta ett antal åtgärder för att leva upp till den nya lagen. Det handlar bland annat om att inrätta administrativa rutiner för en visselblåsarfunktion, skapa ändamålsenliga rapporteringskanaler, genomföra kommunikationsinsatser, ta fram utbildningsplan och genomföra utbildningsinsatser.

Regionstyrelsen uppdrar till regiondirektören att utreda vilka åtgärder som behöver vidtas för att efterleva den nya visselblåsarlagen. Återrapport med förslag om inrättande av en visselblåsarfunktion ska ske till regionstyrelsen i december.